

На Схід

США посилюють тиск на Іран. Це пов'язано не зі зміною режиму, а з довгостроковим стратегічним протистоянням із Китаєм.

Звичайному спостерігачеві ескалація тиску США на Тегеран, що включає жорсткі санкції та масовану військову присутність, видається передбачуваним повторенням сценарію десятирічної давнини: боротьба з поширенням ядерної зброї або прагнення зміни режиму. Але якщо придивитися до «партії» уважніше, стає ясно, що Вашингтон більше не грає у традиційні західні геополітичні шахи, де метою є повалення Короля. Натомість він прийняв логіку китайської гри го (вейці).

Його завдання полягає не в тому, щоб знищити фігури противника, а в тому, щоб оточити територію і контролювати ключові вузли. На сучасній карті Євразії Іран, мабуть, є одним із найважливіших вузлів. Кінцевою метою Вашингтона є не крах Ісламської Республіки, а її стратегічне «перевиховання». Мета – «Зговірливий Іран», держава, яка змушена знизити залежність від Пекіна і перетворитися на керованого, передбачуваного партнера Заходу. Затягуючи зашморг навколо Тегерана, Сполучені Штати фактично закривають сухопутну «клітку» навколо світових амбіцій Китаю.

*Затягуючи зашморг
навколо Тегерана,
Сполучені Штати
фактично закривають
сухопутну «клітку»
навколо глобальних
амбіцій Китаю*

Десятиліттями стратегічним кошмаром Пекіна була «Малакська дилема» – реальність, за якої ВМС США у разі кризи можуть перекрити постачання енергоносіїв до Китаю у найвужчій точці морського Шовкового шляху. Щоб вижити, Китай витратив сотні мільярдів на сухопутний обхід, вибудовуючи безпечний євразійський тил. В 2025 році ця стратегія, здавалося, принесла плоди: Китай вперше став головним торговим партнером Центральної Азії, а обсяг товарообігу перевищив \$100 млрд.

Іран є наріжним каменем цієї сухопутної фортеці. Це логістичне серце ініціативи «Один пояс – один шлях» (BRI). Однак на дипломатичному фланзі нещодавно відбулися значні зміни: США та Вірменія підписали рамкову угоду про створення девелоперської компанії TRIPP, у якій США отримали контрольний пакет акцій (74 відсотки) терміном на 49 років. Цей проєкт, спрямований на створення інфраструктури, що з'єднає Азербайджан із Нахічеванню всього за 100 метрів від іранського кордону, є майстерним ходом. Контролюючи цю вузьку смугу, Вашингтон може ефективно відслідковувати спроби Китаю обійти «Малакську дилему» через Кавказ.

У відповідь Китай подвоїв ставку на Іран. У липні 2025 року Пекін підписав контракт на електрифікацію тисячокілометрової залізничної лінії Серахс – Разі, яка сполучає туркменський кордон із Туреччиною через Іран. Тегеран називає цей маршрут найбезпечнішою та найекономічнішою ланкою між Китаєм та Європою. Завдаючи удару по Ірану зараз, Вашингтон б'є в яремну вену цієї логістичної альтернативи. Якщо США можуть примусити Тегеран до співпраці, сухопутна стратегія Китаю стане нежиттєздатною без згоди Америки.

США засвоїли гіркі уроки Іраку та Лівії

Хоча публічна риторика часто за умовчанням зводиться до зміни режиму, прагматизм Вашингтона зразка 2020-х років набагато глибший. США засвоїли гіркі уроки Іраку та Лівії: крах центральної влади веде до хаосу та появи неконтрольованих проксі-груп – кошмар, який поділяють і регіональні союзники, такі як Саудівська Аравія та ОАЕ.

Тотальний колапс Ірану став би геополітичною катастрофою в серці Євразії, знищивши ті самі транзитні маршрути, такі як TRIPP, які Вашингтон сам захоче використовувати для імпорту критично важливих мінералів з Центральної Азії. Це пояснює, чому Дональд Трамп висловлював скептицизм щодо здатності принца Рези Пехлеві консолідувати владу. Вашингтону не потрібен новий, неперевірений уряд; йому потрібна капітуляція нинішнього режиму на найвигідніших умовах. «Зговірливий Іран» – це режим, який залишається при владі, але позбавлений своїх «регіональних зубів» та стратегічної залежності від Пекіна.

Є перші натяки на ефективність перевиховання. На відміну від попередніх раундів, ядерні переговори, які поновилися у квітні 2025 року, не визначаються іранським «стратегічним терпінням».

Тегеран, чия економіка перебуває на межі, більше не має простору для маневру.

У недавньому інтерв'ю міністр закордонних справ Арагчі наголосив на готовності до переговорів. Натяки на можливість ядерної прозорості в обмін на зняття санкцій, які пролунали в інтерв'ю, стали відчайдушним сигналом. США оточили іранський «камінь», і Тегеран тепер шукає спосіб залишитися на дошці.

Цю вивірену ескалацію видно у прибутті авіаносної ударної групи USS Abraham Lincoln (CVN-72), яка очікується в Аравійському морі приблизно 25 січня 2026 року. Такий крок у поєднанні з неформальним пактом про ненапад між Іраном та Ізраїлем, укладеним за посередництва Росії наприкінці 2025 року, тримає іранське керівництво у стані постійної вразливості. Мета зрозуміла: підтримувати високий тиск доти, доки Тегеран не обміняє свій союз із Пекіном на економічне виживання. В іншому випадку США залишають за собою право на удар.

Європа не зможе залишитися осторонь партії, що розігрується. Вимушений до співпраці чи частково реінтегрований Іран змінить енергетичні ринки, транзитні маршрути та довгострокову залежність Європи як від російських, так і від близькосхідних ланцюжків постачання. Водночас це ще раз підкреслить обмежену суб'єктність Європи у протистоянні, яке дедалі більше визначається Вашингтоном та Пекіном, залишаючи ЄС роль спостерігача змін порядку, а не їхнього творця.

Якщо «Зговірливий Іран» реалізується, це буде Тегеран, який більше не продає фіташки за юані, щоб купити китайські автозапчастини, а країна, інтегрована в західну енергетичну та транзитну архітектуру.

Оточуючи Іран, США не намагаються ліквідувати іранську державу; вони усувають Іран як функціональну фігуру на боці Китаю. Близький Схід перестав бути окремим театром дій; тепер це західний фланг боротьби за Індо-Тихоокеанський регіон.

Вашингтон веде довгу гру, щоб гарантувати, що Китай не зможе отримати ресурсів, необхідних для виклику американській гегемонії. Стратегія «Зговірливого Ірану» – це попередження кожній державі, від якої Китай залежить.

У міру того, як США виставляють останні камені навколо Тегерана, послання Пекіну стає гранично ясным: «Ваш сухопутний шлях до

відступу відрізаний». Успіх цього сценарію залежить від одного останнього питання: чи зможуть Вашингтон і Тегеран досягти реальної угоди, чи Росія та Китай знайдуть спосіб прорвати оточення? Відповідь продиктує умови існування Євразії у XXI столітті.

Ельданіз Гусейнов

Ельданіз Гусейнов (Eldaniz Gusseinov) - позаштатний науковий співробітник Центру євразійських досліджень імені Гейдара Алієва Університету імені Ібн Халдуна (Стамбул), а також співзасновник консалтингової компанії Nightingale Intelligence International, що займається політичним прогнозуванням. Спеціалізується на європейських і міжнародних дослідженнях, приділяючи особливу увагу зовнішній політиці Європейського союзу та його взаємодії з країнами Центральної Азії, а також аналізу зовнішньополітичних процесів у Центральній Азії.

